

Wpłynęło do Dziekanatu WZiKS
Dnia 02.12.2023
Podpis [signature]

prof. dr hab. Jerzy Gołuchowski
Katedra Projektowania i Analizy Komunikacji
Wydział Informatyki i Komunikacji
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Katowice, 16 grudnia 2023 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Roksany Gloc

„Zdigitalizowani wyborcy debiutujący.

Polityczne użytkowanie mediów społecznościowych i podejścia do polityki pokolenia Z w Polsce”

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Hess

w Uniwersytecie Jagiellońskim

Podstawą sporządzenia recenzji było pismo z dnia 23 października 2023 roku Pani prof. dr hab. Agnieszki Hess, Przewodniczącej Rady Dyscypliny Nauki o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ocena rozprawy doktorskiej została przygotowana zgodnie z art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742, 1088, na podstawie kryteriów pozwalających na stwierdzenie spełnienia wymogów w zakresie przedłożenia oryginalnego rozwiązania problemu naukowego, wykazania ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach (NoKSIM) jak również wykazania umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W recenzji poddano ocenie dobór tematu, sposób sformułowania tematu rozprawy, główne i szczegółowe problemy badawcze, cele i pytania badawcze a także dobór źródeł, strukturę i układ pracy, metodykę badań oraz wartość merytoryczną i formalną dysertacji. Wskazane elementy stanowiły podstawę do sformułowania oceny końcowej.

1. Dobór tematu, problem badawczy, cele rozprawy, hipotezy, pytania badawcze

1.1. Dobór tematu rozprawy

Rozwój nowoczesnych technologii komunikacyjnych przyczynił się do tego, że polityka i dyskusje polityczne – podobnie jak inne sfery naszego życia – są prowadzone także w cyberprzestrzeni, zwłaszcza w tzw. mediach społecznościowych. Komunikacja polityczna, zwłaszcza w państwie demokratycznym, przybiera formę dwukierunkową, formę dialogu uczestników życia politycznego (podmiotów polityki, aktorów politycznych). Platformy społecznościowe stały się wygodnym forum do prowadzenia takiej komunikacji.

Tematem dysertacji jest wykorzystywanie (użytkowanie) mediów społecznościowych przez młodych wyborców. Podjęta tematyka rozprawy doktorskiej wpisuje się w nurt badań nad zmianami

zachodzącymi we współczesnym społeczeństwie, a dokonującymi się pod wpływem systematycznie postępującej mediatyzacji polityki, także komunikacji politycznej, oraz polityzacji mediów. Doktorantka osadziła ją w ramach dwóch paradygmatów badawczych nad mediatyzacją: w paradygmacie codzienności oraz paradygmacie relacji mediów i zmiany społecznej. Mogę jednoznacznie stwierdzić, że temat rozprawy podjęty przez Panią mgr Roksanę Gloc jest ważny i aktualny w naukach o komunikacji społecznej i mediach, wypełnia dostrzeżoną lukę badawczą.

1.2. Problem badawczy

Przedmiotem recenzowanej rozprawy doktorskiej są aktywności (działania, zachowania) komunikacyjne uczestniczących w komunikacji politycznej (dyskursie politycznym), prowadzonej z wykorzystaniem mediów społecznościowych. Dociekania teoretyczne i badania empiryczne Doktorantka skoncentrowała na aktywnościach komunikacyjnych młodych osób posługujących się mediami społecznościowymi w dyskursie politycznym. Autorka oprócz zainteresowania badawczego młodymi osobami występującymi w roli – równocześnie – użytkowników mediów społecznościowych oraz wyborców uczyniła przedmiotem badań także informację przekazywaną młodym wyborcom w mediach społecznościowych.

Doktorantka dążyła przede wszystkim do rozpoznania podejść do polityki oraz wzorców aktywności medialnych określonych w tytule pracy jako „polityczne użytkowanie”, a odpowiadającego angielskiemu terminowi „political use” oraz do identyfikacji źródeł informacji politycznej, które wykorzystują wyborcy. Grupą badawczą byli młodzi ludzie, którzy po uzyskaniu określonego wieku uzyskali czynne prawo wyborcze (młodzi wyborcy). Rozważania nad komunikacyjnymi (medialnymi) zachowaniami młodych wyborców Doktorantka prowadziła w kontekście wyzwań dotyczących użytkowania mediów społecznościowych jako źródeł informacji politycznej, zwłaszcza kluczowych zjawisk występujących w mediach cyfrowych”: negatywnych skutków personalizacji treści realizowanej w mediach przez algorytmy, nadmiaru informacji, szumu informacyjnego, a także dezinformacji generowanej także przez boty.

Autorka skupiając uwagę na najmłodszych wyborcach określiła ich jako „debiutujących” w wyborach. Zakres badań ograniczono do wyborów przeprowadzonych w 2019 (1) do Parlamentu Europejskiego oraz (2) do polskiego parlamentu, a także do (3) wyborów prezydenckich w 2020 roku. Podmiotem przeprowadzonych badań empirycznych były zatem osoby urodzone po 5 listopada 2000 roku a przed 12 lipca 2002 roku, a więc które pełnoletność osiągnęły najwcześniej dzień po II turze wyborów samorządowych 4 listopada 2018 roku, a najpóźniej w dniu drugiej tury wyborów prezydenckich w 2020 roku. Są oni zaliczani do pokolenia Z.

Lukę wiedzy Doktorantka dostrzegła w obszarze komunikowania się w mediach społecznościowych młodych wyborców debiutujących w wyborach w latach 2019– 2020. W pełni zgadzam się ze spostrzeżeniem Doktorantki, iż [...] „Istnieje silna potrzeba rozwijania badań nad najmłodszymi wyborcami oraz rolą mediów społecznościowych w mobilizacji obywateli do aktywności demokratycznej”. Swoje przekonanie wzmocniła wskazaniem na badania innych badaczy, którzy także dostrzegają „że intensywne zmiany społeczne, będące wynikiem zmian pokoleniowych, nie zyskują współcześnie wystarczającej uwagi nauki (Mikołajczyk i Tasak, 2021)” (s.12– 13).

W związku z powyższym stwierdzam, że luka badawcza określona przez Doktorantkę na podstawie analizy literatury przedmiotu została właściwie określona. Uważam, że przedmiot badań jest dobrze zdefiniowany. Koncentracja na wybranej grupie badawczej doprowadziła Doktorantkę do stworzenia portretu (obrazu) użytkowników mediów zaliczanych do pokolenia Z debiutujących we wskazanym okresie wyborczym, a jednocześnie aktywnych w mediach społecznościowych. Opracowany portret przedstawia polskich użytkowników mediów oraz ich zachowania w zakresie użytkowania mediów społecznościowych w sferze polityki.

1.3. Cele rozprawy

Zidentyfikowana przez Doktorantkę luka badawcza w dziedzinie nauk o komunikacji społecznej i mediach umożliwiła Doktorantce sformułowanie celów badawczych: celów głównych oraz celów szczegółowych.

Doktorantka ustaliła trzy zasadnicze cele badawcze:

1. „scharakteryzowanie podejść do polityki zdigitalizowanych wyborców debiutujących”.
2. „identyfikację źródeł informacji politycznych wykorzystywanych przez zdigitalizowanych wyborców debiutujących”.
3. „wyróżnienie wzorców politycznego użytkowania mediów społecznościowych przez zdigitalizowanych wyborców debiutujących.” (zob. s. 13).

Moim zdaniem te trzy cele łączy dążenie do pogłębienia i poszerzenia opisu wykorzystywania (użytkowania) mediów społecznościowych przez młodych ludzi (zaliczanych do medialnego pokolenia Z) jako wyborców (uczestników wyborów). To temu celowi są podporządkowane pozostałe. Doktorantka zdefiniowała także cele szczegółowe, przy czym co mnie zadziwiło, powiązała je nie z celami głównymi lecz pytaniami badawczymi.

Cele badawcze określone przez Doktorantkę jako główne oraz cele szczegółowe wyznaczyły kierunek zarówno podjętych studiów teoretycznych, jak też zaprojektowanych i zrealizowanych badań empirycznych. Do sformułowania celów badawczych nie mam uwag. W mojej opinii zostały one sformułowane poprawnie.

1.4. Pytania badawcze

Dostrzegając lukę wiedzy odnośnie zachowań komunikacyjnych wybranej grupy wyborców aktywnych w mediach społecznościowych Doktorantka sformułowała, wykorzystując zarysowane ramy teoretyczne, **trzy pytania badawcze** (PB1–PB3), które odpowiadają wymienionym wcześniej celom głównym:

„PB1: Jakie są podejścia do polityki zdigitalizowanych wyborców debiutujących?

PB2: Jakie źródła informacji politycznych wykorzystują zdigitalizowani wyborcy debiutujący?

PB3: Jakie są wzorce politycznego użytkowania mediów społecznościowych przez zdigitalizowanych wyborców debiutujących?”(s. 13).

Dla każdego z pytań głównych Doktorantka sformułowała kilka **celów szczegółowych**. Z powodzeniem można je było zamieścić jako szczegółowe cele badawcze wraz z celami głównymi, natomiast pytania główne doprecyzować za pomocą szczegółowych pytań badawczych. Brakuje mi

hipotez badawczych, formułowanych zazwyczaj w badań ilościowych. Kilka innych wątpliwości omówię w dalszej części recenzji.

1.5. Konkluzja

Zarysowana problematyka badawcza recenzowanej pracy doktorskiej, a także przyjęty sposób prowadzenia badania mieści się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach. Ujęcie przedmiotu badań – użytkowanie mediów społecznościowych przez młodych wyborców z pokolenia Z – przyjęte w rozprawie jest specyficzne dla nauk o komunikacji społecznej. Doktorantka położyła nacisk na potencjalne możliwości, jakie media oferują użytkownikom w sferze komunikacji i doświadczeń (afordancje medialne), na procesy komunikacyjne oraz na praktyki użytkowania mediów (zachowania komunikacyjne w mediach).

W związku z powyższym stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska wykracza poza ramy dotychczasowych teoretycznych rozważań na gruncie NoKSIM oraz dotychczas prowadzonych badań w tym zakresie, gdyż do tej pory nie było opracowania, w którym autorzy dokonaliby empirycznej weryfikacji komunikowania się w mediach polskich wyborców zaliczanych do medialnego pokolenia Z. Zaprezentowane w rozprawie ujęcie uważam za oryginalne i niosące ze sobą wkład do teorii i metodyki badań nad wykorzystywaniem mediów społecznościowych w dyskursie politycznym/ w komunikacji politycznej.

2. Struktura i układ pracy oraz dobór źródeł

2.1. Struktura pracy

Całość rozprawy obejmuje 369 stron, z czego tekst podstawowy tj. Wstęp, pięć rozdziałów merytorycznych oraz Zakończenie przedstawiono na 279 stronach. Pozostałe 90 stron stanowią obszerny spis literatury (bibliografia), spisy rysunków, tabel i wykresów oraz aneks składający się z siedmiu załączników. W aneksie zamieszczono narzędzia badawcze, formularz świadomej zgody, raport psychologiczny oraz transkrypcje ze zogniskowanych wywiadów grupowych.

Zasadnicza treść rozprawy doktorskiej została podzielona na pięć rozdziałów. Trzy pierwsze rozdziały prezentują zagadnienia teoretyczne, czwarty rozdział o charakterze metodologicznym przedstawia przyjętą metodykę badań empirycznych, zaś ostatni rozdział poświęcony jest prezentacji wyników badań empirycznych. Tytuły poszczególnych rozdziałów sformułowano poprawnie i odpowiadają one prezentowanym treściom. Struktura doktoratu ma właściwą, klarowną postać. Zachowana została logika wyводу w jego poszczególnych częściach. Jest to mocna strona ocenianej rozprawy.

2.2. Układ pracy

W obszernym Wstępie, liczącym 12 stron, Doktorantka przedstawiła uzasadnienie wyboru tematyki podjętych badań, następnie zarysowała założenia oraz cele i pytania badawcze. Zaprezentowała także zadania badawcze oraz metody badawcze (s. 16). Wstęp kończy omówienie

struktury rozprawy doktorskiej oraz wykorzystanych źródeł literaturowych i wykorzystanych narzędzi informatycznych.

Dążąc do zbudowania teoretycznych podstaw swych dociekań i badań empirycznych Doktorantka dokonała wyboru ujęcia teoretycznego oraz zbudowała ramy pojęciowe i terminologiczne, niezbędne dla przeprowadzenia badań empirycznych. Uporządkowała, a także wprowadziła własną, terminologię, wypełniając dostrzeżone przez siebie niedostatki terminologiczne w polskiej literaturze przedmiotu. Teoretyczne podstawy rozprawy wyznaczają trzy główne zagadnienia badawcze: (1) media społecznościowe, (2) komunikacja polityczna oraz (3) generacje technologiczne (medialne). Każdemu z nich poświęciła osobny rozdział.

Prezentację ram teoretycznych rozpoczyna analiza koncepcji (teorii) pokoleń (generatywności) w rozdziale 1. Przegląd literatury dotyczącej teorii pokoleniowości/pokoleń medialnych, dat granicznych, nazwy i cech ogólnych i wielkości populacji pozwolił Autorce rozprawy na stworzenie socjodemograficznego portretu polskiej medialnej generacji Z. Teoria ta stanowi punkt wyjścia do prowadzenia dalszych rozważań nad aktywnością tego pokolenia w mediach społecznościowych, a w szczególności w obszarze dyskursu politycznego. Rozdział skonstruowany jest poprawnie. Wątpliwości moje budzi jedynie umieszczenie problematyki pokoleń w roli odbiorców mediów w tym rozdziale, a zwłaszcza jako podrozdział 1.2. W mojej opinii czytelniejsze byłby umieszczenie go jako ostatni podrozdział w tym rozdziale lub w rozdziale 2.

W kolejnych dwóch rozdziałach Doktorantka rozbudowuje zarysowane w rozdziale 1 podstawy teoretyczne o analizę relacji (związków) wybranej grupy badawczej z mediami cyfrowymi (rozdział 2), a następnie o teoretyczny ogólny ogląd młodych użytkowników mediów jako podmiotów politycznych oraz ich relacji z mediami w obszarze polityki (rozdział 3).

Drugi rozdział teoretyczny Doktorantka rozpoczęła od opisu mediów społecznościowych, tworzących zmediatyzowaną (wirtualną) rzeczywistość, w której dorastają młodzi. Scharakteryzowała media społecznościowe, uwzględnione w badaniach empirycznych. Charakterystykę relacji badanego pokolenia z mediami dopełnia charakterystyka stanu edukacji medialnej w Polsce oraz poziomu kompetencji medialnych młodych. Rozdział dopełniają rozważania poświęcone badaniom informacji politycznej publikowanej w mediach społecznościowych. To tutaj Autorka wprowadza termin "polityczne użytkowanie mediów" przez pokolenie Z oraz omawia konsumpcję informacji politycznej przez przedstawicieli pokolenia Z. Zgodnie z przyjętą logiką prezentacji podstaw teoretycznych (najpierw pokoleniowość, następnie media społecznościowe, a w kolejności relacje młodych z polityką w mediach społecznościowych) zidentyfikowała specyfikę korzystania z mediów przez pokolenie Z, wskazując na jedną z najważniejszych cech tej kategorii poznawczej, jaką jest intensywne wykorzystywanie przez pokolenie Z technologii i urządzeń mobilnych. Na podstawie przeglądu literatury i dostępnych badań opracowała katalog czynności (zachowań, aktywności) podejmowanych wobec treści o tematyce politycznej, określanych przez Doktorantkę „politycznym użytkowaniem mediów społecznościowych”. Rozdział kończy synteza dostępnej w literaturze przedmiotu wiedzy odnośnie źródeł informacji politycznych młodych oraz analiza postaw i podejść tej generacji do polityki.

Rozwijając ramy teoretyczne dotyczące użytkowania mediów w dyskursie politycznym przez pokolenie Z w rozdziale trzecim Doktorantka poddała badaniom literaturowym relacje młodych

z mediami społecznościowymi w sferze polityki i komunikacji politycznej. Osią rozważań uczyniła dwie kategorie politologiczne (wyjaśniając także zależności pomiędzy nimi): (1) zaangażowanie polityczne (obejmujące zainteresowanie polityczne, wiedzę polityczną i skuteczność polityczną) oraz (2) partycypację polityczną (przejawiającą się w różnych formach aktywności obywatelskiej). Zauważa, że poziom zaangażowania politycznego pozwala na predykcję (jest predyktorem) partycypacji politycznej. Źródłem tej wiedzy jest aktywność młodych wyborców w mediach społecznościowych. Dlatego za trafne uznaje pogłębienie wiedzy o relacjach pomiędzy użytkowaniem Internetu, w szczególności mediów społecznościowych, a kształtowaniem opinii oraz zachowań politycznych przedstawicieli pokolenia Z, na podstawie krytycznego przeglądu dostępnych wyników badań empirycznych. Omówiono relacje młodych z polityką, a także zainteresowania polityką, nastawienie do polityki oraz wykorzystanie mediów społecznościowych jako źródła wiedzy o polityce.

Podsumowując część teoretyczną rozprawy stwierdzam, że Doktorantka wykazała się wiedzą z zakresu nauk o komunikacji społecznej, a także umiejętnością prowadzenia krytycznej analizy literatury przedmiotu, indukcji, redukcji i syntezy w celu wyciągania wniosków. Dało to solidne podstawy teoretyczne dla realizacji badań empirycznych opisanych w rozdziale piątym dysertacji.

Rozdział czwarty ma charakter metodologiczny. Autorka dokonała twórczej syntezy dorobku metodologicznego polskich i zagranicznych autorów. Mgr R. Gloc przedstawiła przyjętą strategię metodologiczną, opisała próbę badawczą i etapy przeprowadzonych badań empirycznych, w tym metody i narzędzia oraz założenia, przebieg i sposoby analizy pozyskanych danych empirycznych. W szczególności wskazała na związek wykorzystanych w pozyskiwaniu danych empirycznych scenariusza zogniskowanego wywiadu grupowego z kwestionariuszem ankiety internetowej. Opracowane przez siebie narzędzia badawcze zaprezentowała w aneksie rozprawy. Wyjaśniła także standardy etyczne, którymi kierowała się w czasie prowadzenia badań.

Ostatni rozdział przedstawia wyniki badań empirycznych przeprowadzonych przez Doktorantkę. Organizację rozdziału wyznaczają sformułowane w dysertacji trzy podstawowe cele i pytania badawcze dotyczące: (1) podejścia do polityki, (2) źródła informacji politycznych oraz (3) aktywności przedstawicieli pokolenia Z w „politycznym użytkowaniu mediów społecznościowych”. Badania i wnioski z tych badań dotyczyły m.in. częstotliwości podejmowania wyróżnionych w katalogu opracowanym przez Doktorantkę, aktywności w mediach społecznościowych oraz podobieństw i różnic w tym zakresie pomiędzy kanałami. Prezentację wyników przeprowadzono zgodnie z założeniem metod mieszanych. Analiza uzyskanych wyników doprowadziła Doktorantkę do opracowania – zgodnie z jej terminologią – „medialno– politycznego portretu polskich wyborców debiutujących”. Omawiając wyniki badań odnośnie czynności ujętych w katalogu politycznego użytkowania mediów społecznościowych, wskazano główne wzorce działań użytkowników (m.in. przeglądanie, kliknięcie, dyskusja, zaangażowanie oraz unikanie). Wartość dodaną tej części stanowi identyfikacja przyczyn i sposobów unikania tematyki politycznej jako szczególnego wzorca politycznego użytkowania mediów społecznościowych.

Podsumowując część metodologiczną i empiryczną chcę podkreślić, że Doktorantka wykazała się dobrą znajomością metod stosowanych w badaniach w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach. Ponadto dokonała właściwego ich doboru w celu rozwiązania sformułowanych pytań

badawczych i realizacji celów rozprawy. Opracowała także niezbędne narzędzia badawcze. Ponadto, wykazała się umiejętnościami analizy danych.

Zasadniczą część rozprawę kończy obszerne Zakończenie, w którym Doktorantka podsumowała uzyskane wyniki dociekań i badań empirycznych oraz omówiła najważniejsze wnioski, a także zarysowała kierunki dalszych badań. Autorka odnosi się także do ograniczeń przeprowadzonego postępowania badawczego.

2.3. Dobór źródeł

Doktorantka wykorzystała w dysertacji ponad 400 pozycji literatury przedmiotu. Wśród nich znalazły się zarówno opracowania polskojęzyczne jak też anglojęzyczne, z przewagą tych drugich. Wśród źródeł bibliograficznych dominują najnowsze publikacje, pochodzące z lat 2012– 2023. Przygotowując badania empiryczne doktorantka dokonała przeglądu 21 baz bibliograficznych online umożliwiających dostęp do artykułów naukowych publikowanych w prestiżowych i cenionych czasopismach naukowych. Wykorzystano także materiały wtórne, m.in. badania użytkowania mediów przez wyborców debiutujących, badania młodych polskich wyborców oraz badania dotyczące pokolenia Z, a także polskie i zagraniczne raporty, prezentujące wyniki badań opinii publicznej i sondaże wyborcze. Świadczy to o wykorzystaniu przez Autorkę znacznej liczby najnowszych opracowań.

Załączony przez Doktorantkę wykaz pozycji bibliograficznych wskazuje na przeprowadzone głębokich studiów literatury przedmiotu. Dowodzi to również dobrego przygotowania Autorki do realizacji podjętego tematu dysertacji na co wskazują poddane analizie opracowania poświęcone kluczowym zagadnieniom związanym z tematem rozprawy, a także metodologii w naukach o komunikacji społecznej i mediach.

2.4. Konkluzja

Podsumowując, rozprawa doktorska Pani mgr Roksany Gloc spełnia przyjęte wymagania. Kolejność rozdziałów jest właściwa i nie budzi zastrzeżeń. W trzech pierwszych rozdziałach Doktorantka dokonała omówienia kluczowych zagadnień teoretycznych ściśle powiązanych z tematem rozprawy, zarysowując ramy teoretyczne na potrzeby badań empirycznych przedstawionych w rozdziale piątym. Prezentacja wyników w rozdziale piątym poprzedzono opisem i wyjaśnieniem w rozdziale czwartym przyjętej metodyki tych badań.

3. Strona formalna i językowa rozprawy doktorskiej

Przedłożona do recenzji dysertacja mgr Roksany Gloc została opracowana z zachowaniem należytej staranności. Formalna strona pracy nie budzi praktycznie zastrzeżeń. Występują jedynie minimalne usterki interpunkcyjne i stylistyczne. Wywód prowadzony bardzo logicznie, w sposób zrozumiały i poprawny językowo. Zawarte w doktoracie treści ujęte są w sposób czytelny, nie budzący wątpliwości interpretacyjnych, a tabele, rysunki i wykresy są przejrzyste i istotne z punktu widzenia prowadzonego wywodu.

Język pracy jest poprawny i klarowny. Doktorantka posługuje się właściwą terminologią przypisaną do dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach. W rozprawie zostały uwzględnione zasady związane z redakcją prac naukowych, w tym przypisów. Doktorantka posługuje się językiem prostym, unikając zapożyczeń z języków obcych.

Autorka wprowadziła dwa nowe terminy: zdigitalizowani wyborcy debiutujący oraz polityczne użytkowanie mediów, które być może zostaną zaakceptowane przez szersze środowisko naukowe. Wybraną grupę badawczą Doktorantka określiła w pracy własnym terminem „zdigitalizowani wyborcy debiutujący”. Termin skrótowo i jednoznacznie odnosi się do podmiotu badań: młodych wyborców z pokolenia Z, posługujących się mediami cyfrowymi. Termin „zdigitalizowany” oznacza zazwyczaj „przedstawiony w postaci cyfrowej (zdigitalizować = przetworzyć do postaci cyfrowej)”; odnosi się zatem do zasobów, procedur, niekoniecznie do ludzi. Dostrzegam, chociaż nie wyjaśniono to w rozprawie, że „zdigitalizowany wyborca” może odnosić się do osoby posługującej się „zdigitalizowanymi treściami”. Przydałoby się wyjaśnienie w pracy. Polityczne użytkowanie mediów traktuję jako tłumaczenie angielskiego terminu *political use of media*. Polityczne użytkowanie wydaje mi się kalką językową angielskiego terminu „*political use*”. W kontekście współczesnych działań politycznych odnosi się do wykorzystywania platform społecznościowych przez polityków do komunikacji z wyborcami, kształtowania opinii publicznej, szerzenia informacji politycznych i realizacji strategii kampanii, być może wkrótce stosowany będzie w odniesieniu do wszystkich aktorów sceny politycznej, także wyborców.

Jasny język, jednoznaczność sformułowań i wyciąganych wniosków to duża zaleta recenzowanej rozprawy Pani mgr Roksany Gloc. Poza niewątpliwymi zaletami przedstawionej do recenzji rozprawy zauważam drobne mankamenty w zakresie struktury i układu treści:

1. Stosunkowo obszerny Wstęp (s. 7– 27).
2. Układ rozdziału pierwszego, o czym wspominałem wyżej.
3. Zbyt rozbudowane Zakończenie. Można było przedstawić bardziej syntetycznie.

Wspomniane powyżej uwagi, uznane przeze mnie za drobne uchybienia formalne, nie umniejszają wartości merytorycznej rozprawy.

4. Metody i narzędzia badawcze

4.1. Próba badawcza i jej konstrukcja

Dla przeprowadzenia badań empirycznych Doktorantka stworzyła dwie próby badawcze, odpowiednio na potrzeby badań ilościowych i jakościowych.

Na potrzeby badań ilościowych skonstruowano próbę badawczą, która liczyła 388 osób. Doktorantka stwierdziła, że wykorzystano dobór respondentów do próby w sposób losowy. Nie dostrzegam zadowalającego opisu sposobu wyboru respondentów.

W badaniach jakościowych uczestniczyło 12 osób dla których zorganizowano dwie sesje zogniskowanych wywiadów grupowych. Udział w badaniu wzięli wybrani przedstawiciele polskich

zdigitalizowanych wyborców debiutujących, którzy spełnili kryterium wieku. Nie dostrzegłem uzasadnienia ich doboru.

4.2. Procedura badawcza i metody badań

W części teoretycznej (rozdziały 1– 3), Doktorantka przeprowadzając przegląd bogatej literatury przedmiotu z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach (o czym pisałem w punkcie 2.3 recenzji) wykorzystwała metody krytycznej analizy literatury przedmiotu oraz syntezy, systematyzacji i uogólniania.

Badania empiryczne przeprowadziła wykorzystując opracowaną przez siebie dwuetapową, mieszaną procedurę badawczą. Do zebrania danych empirycznych posłużyła się metodą internetowych badań ankietowych oraz metodą zogniskowanych wywiadów grupowych. W badaniach empirycznych Doktorantka dokonała triangulacji metod badawczych. Analizę zgromadzonych danych przeprowadzono z pomocą metod statystycznych oraz narzędzi wizualizacji danych. Pierwszy, ilościowy etap badań empirycznych przeprowadzono w okresie od 29 września 2021 r. do 29 października 2021 r.

Uzyskane w wyniku badań ilościowych dane empiryczne stanowiły podstawę do opracowania narzędzia badawczego – scenariusza zogniskowanego wywiadu grupowego, pozwalającego na przeprowadzenia pogłębionych badań uzyskanych w pierwszym etapie. Badania jakościowe przeprowadzono w ciągu jednego dnia – 25 marca 2023 roku w profesjonalnym studio fokusowym. Badanie obserwowała psycholog, a z jej obserwacji sporządzono raport załączony do pracy w aneksie (Załącznik 5).

4.3. Konkluzja

Zastosowane przez Doktorantkę metody i narzędzia badawcze są właściwie dobrane z punktu widzenia tematu dysertacji, głównego problemu badawczego, celów oraz pytań badawczych, a także powiązane z tematyką poszczególnych rozdziałów. Doktorantka wykorzystwała zarówno wtórne jak i pierwotne źródła informacji. Wśród źródeł wtórnych należy wskazać na literaturę przedmiotu (polską i zagraniczną), publikacje i opracowania instytutów naukowo– badawczych. Pierwotne dane pochodzą z badań empirycznych ilościowych i jakościowych przeprowadzonych przez Autorkę.

5. Wartość naukowa dysertacji

Poprawne zdefiniowanie przedmiotu badań umożliwiło mgr Roksanie Gloc skoncentrowanie się na wybranym temacie i precyzyjne ustalenie celów badawczych a także na dobranie odpowiednich do celów metod badawczych i narzędzi, skutecznie ukierunkowujących dociekania, analizę i interpretację zebranych danych empirycznych.

Rozwiązanie postawionego problemu badawczego uzyskała Doktorantka przeprowadzając badania literaturowe oraz badania empiryczne. Wartość naukową przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej Pani mgr Roksanie Gloc dostrzegam zarówno w części teoretycznej metodologicznej i empirycznej.

Do najważniejszych osiągnięć Autorki rozprawy doktorskiej, moim zdaniem szczególnego wkładu teoretycznego, metodycznego i empirycznego Doktorantki do dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach, zaliczyłbym:

- 1) Przeprowadzenie w sposób kompleksowy i wielopłaszczyznowy syntetyzującego przeglądu literatury przedmiotu (rozdziały 1–3) w tym syntetyczne przedstawienie zagadnień teoretycznych dotyczących generacji medialnych, sposobów komunikowania politycznego młodych wyborców w mediach społecznościowych oraz relacji młodych z mediami.
- 2) Ustalenie źródeł informacji politycznych wykorzystywanych przez zdigitalizowanych wyborców debiutujących, w tym m.in. opracowanie rankingu mediów społecznościowych wykorzystywanych jako źródło informacji politycznych oraz analiza afordancji poszczególnych mediów społecznościowych objętych badaniem, a także ustalenie zagrożeń, dostrzeganych przez wyborców debiutujących, jakie niesie ze sobą pozyskiwanie z mediów społecznościowych informacji o polityce.
- 3) Ustalenie wzorców politycznego użytkowania mediów społecznościowych przez wyborców debiutujących w wyborach, w tym opracowanie katalogu aktywności podejmowanych w mediach społecznościowych w obszarze komunikacji politycznej (politycznego użytkowania mediów społecznościowych), scharakteryzowanie użytkowania mediów społecznościowych w sferze polityki, zidentyfikowanie podobieństw występujących w praktykach politycznego użytkowania danych mediów społecznościowych przez wyborców debiutujących oraz różnic występujących w praktykach politycznego użytkowania danych mediów społecznościowych przez wyborców debiutujących.
- 4) Stworzenie portretu socjodemograficznego i medialno– politycznego wyborców debiutujących w wyborach w latach 2019– 2020, aktywnych w mediach społecznościowych, zaliczanych do polskiej generacji Z, dokumentującego zmianę społeczną w użytkowaniu mediów społecznościowych w sferze komunikacji politycznej.
- 5) Zidentyfikowanie i scharakteryzowanie podejścia do polityki zdigitalizowanych wyborców debiutujących w tym rekonstrukcję postrzegania polityki, opis motywacji oraz demotywacji do partycypowania wyborczego, doświadczeń wyborczych, a także preferencji politycznych deklaracyjnego poziomu zainteresowania polityką i wyborami.
- 6) Uporządkowanie i zaproponowanie nowej terminologii związanej z wyżej wymienionymi zagadnieniami (rozdziały 1–3).

Rozprawę cechuje silne nakierowanie rozważań teoretycznych i badań empirycznych na aspekty praktyczne. Dzięki temu zawiera treści przydatne dla szerokiego grona odbiorców – zarówno dla przedstawicieli polityki jak i młodych uczestników życia politycznego.

Podzielałam opinię Autorki, że „Badania nad wyborcami debiutującymi wpisują się w światowe trendy badawcze, a niniejsze opracowanie stanowi wkład do tego rozwijającego się nurtu.” Niemniej rozprawa, jak każde dzieło naukowe, skłania do postawienia kolejnych pytań badawczych oraz kilku uwag polemicznych:

- 1) stworzony obraz opracowano na podstawie badań literaturowych i empirycznych wybranej grupy badawczej. Czy wyniki badań można uogólnić wiarygodnie na całą populację pokolenia Z, tzn. można uznać obraz (portret) pokolenia Z za w pełni adekwatny i wiarygodny? Czy ten obraz jest

- trwały, czy też będzie podlegał modyfikacjom? Czy rozszerzając badania o kolejną grupę młodych wyborców, np. debiutujących w 2023 roku, obraz medialny wyborców uzyskałby potwierdzenie?
- 2) Doktorantka uznaje poziom zaangażowania politycznego za predyktor partycypacji politycznej. Czy potwierdza to wykorzystanie go do weryfikacji wyników wyborów w roku 2023 oraz opracowania prognozy dla młodych wyborców debiutujących w roku 2024?
 - 3) Moim zdaniem w pracy zabrakło hipotez badawczych, weryfikowanych za pomocą metod statystycznych. Proszę o sformułowanie hipotez badawczych do części empirycznej.
 - 4) Warto dostrzec, że nie tylko media społecznościowe ulegają dynamicznym przemianom, zmieniających ich naturę, wygląd i funkcjonalności ale także pokolenie Z, jako jedno z najmłodszych pokoleń, które dopiero od niedawna pojawiło się w publikacjach naukowych, podlega niekiedy także zmianie postaw politycznych i sposobów działania. Za wartościowe uznałbym powtórzenie tych badań, biorąc pod uwagę doświadczenia uzyskane w kolejnych wyborach.

Reasumując, niniejszą rozprawę doktorską uważam za wartościowe opracowanie naukowe, poddające empirycznej weryfikacji zagadnienie wzorców zachowań użytkowników mediów (użytkowania mediów), w ramach którego Autorka wykorzystała rozbudowaną metodykę badań, właściwie dobraną do problemów badawczych, celów i sformułowanych pytań badawczych, a także wyciągnęła wartościowe wnioski. Stanowi to niewątpliwie wkład Doktorantki do dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach.

6. Wnioski końcowe

Biorąc pod uwagę wymogi Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stwierdzam, że rozprawa mgr Roksany Gloc, pt. *„Zdigitalizowani wyborcy debiutujący. Polityczne użytkowanie mediów społecznościowych i podejścia do polityki pokolenia Z w Polsce”* napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Agnieszki Hess, w Uniwersytecie Jagiellońskim spełnia wymagania stawiane dysertacjom doktorskim.

W mojej opinii, praca zawiera liczne, istotne zalety, zarówno w płaszczyźnie teoretycznej jak i empirycznej, a przede wszystkim rozprawa:

- wykazuje wiedzę teoretyczną mgr Roksany Gloc w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach,
- wykazuje znajomość polskiego i światowego piśmiennictwa w obszarach powiązanych z tematem rozprawy,
- stanowi poprawne rozwiązanie sformułowanego problemu badawczego,
- potwierdza umiejętności Doktorantki w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, o czym świadczą zaprojektowane i opisane w rozprawie rozbudowane badania empiryczne.

Na tej podstawie jednoznacznie stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska autorstwa mgr Roksany Gloc stanowi podstawę do nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o komunikacji społecznej i mediach. W tej sytuacji wnoszę o dopuszczenie mgr Roksany Gloc do publicznej obrony przedłożonej do opinii rozprawy doktorskiej.